

Monumentnummer*: 528291

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status **rijksmonument**
Inschrijving register* **01 december 2010**
Kadaster deel/nr **82984/48**

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>		<i>Provincie*</i>				
Amsterdam	Amsterdam		Noord-Holland				
<i>Straat*</i>	<i>Nr*</i>	<i>House letter*</i>	<i>Toev.*</i>	<i>Postcode*</i>	<i>Woonplaats*</i>	<i>Situering</i>	<i>Locatie</i>
Pieter Zeemanlaan	26 A	A		1097 KD	Amsterdam		
Pieter Zeemanlaan	26 B	B		1097 KD	Amsterdam		
Pieter Zeemanlaan	28 A	A		1097 KD	Amsterdam		
Pieter Zeemanlaan	28 B	B		1097 KD	Amsterdam		
Pieter Zeemanlaan	30 A	A		1097 KD	Amsterdam		
Pieter Zeemanlaan	30 B	B		1097 KD	Amsterdam		
Pieter Zeemanlaan	32 A	A		1097 KD	Amsterdam		
Pieter Zeemanlaan	32 B	B		1097 KD	Amsterdam		
Pieter Zeemanlaan	34 A	A		1097 KD	Amsterdam		
Pieter Zeemanlaan	34 B	B		1097 KD	Amsterdam		
Pieter Zeemanlaan	36 A	A		1097 KD	Amsterdam		
Pieter Zeemanlaan	36 B	B		1097 KD	Amsterdam		
Pieter Zeemanlaan	38 A	A		1097 KD	Amsterdam		
Pieter Zeemanlaan	38 B	B		1097 KD	Amsterdam		
Pieter Zeemanlaan	40 A	A		1097 KD	Amsterdam		
Pieter Zeemanlaan	40 B	B		1097 KD	Amsterdam		
Pieter Zeemanlaan	24			1097 KD	Amsterdam		
Lorentzlaan	77			1097 KJ	Amsterdam		
Lorentzlaan	79			1097 KJ	Amsterdam		
Lorentzlaan	81			1097 KJ	Amsterdam		
Lorentzlaan	83			1097 KJ	Amsterdam		

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Straat*</i>	<i>Nr*</i>	<i>House letter*</i>	<i>Toev.*</i>	<i>Postcode*</i>	<i>Woonplaats*</i>	<i>Situering</i>	<i>Locatie</i>
Lorentzlaan	85			1097 KJ	Amsterdam		
Lorentzlaan	87			1097 KJ	Amsterdam		
Lorentzlaan	89			1097 KJ	Amsterdam		
Lorentzlaan	91			1097 KJ	Amsterdam		
Lorentzlaan	93			1097 KJ	Amsterdam		
Lorentzlaan	95			1097 KJ	Amsterdam		

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Watergraafsmeer	A			3953

*Omschrijving***

Inleiding

WOONBLOK, L- of haakvormig bouwblok uit Complex Jeruzalem in de wijk Tuindorp Frankendael, behorend bij een volkswoningbouwcomplex bestaande uit aaneengeschakelde duplexwoningen te Amsterdam, gebouwd in 1951 naar ontwerp uit 1947-1949 van architectenbureau Merkelbach & Karsten (later Merkelbach & Elling). Twee haakvormige bouwblokken omringen steeds één binnenhof.

De bouwblokken van Jeruzalem maken deel uit van het stedenbouwkundig ontwerp voor Tuindorp Frankendael dat een uitwerking is van het Algemeen Uitbreidingsplan van Amsterdam uit 1935. De Dienst der Publieke Werken, Afdeling Stadsontwikkeling heeft tussen 1929 en 1948, en vooral in de periode tussen eind 1947 en eind 1948, gestudeerd op een ideale verkavelingsvorm met open bouwblokken die een beter woonalternatief moesten bieden voor de 19de-eeuwse gesloten bouwblokken, maar ook voor de moderne open strokenbouw.

In opdracht van de Woningdienst ontwierpen de architecten B. Merkelbach, Ch.J.F. Karsten (later P.J. Elling) en M. Stam in overleg met de Afdeling Stadsontwikkeling een totaal nieuwe verkavelingsvorm, bestaande uit twee haken. De bijna vierhonderd eengezinswoningen werden uitgevoerd als duplexwoningen, waardoor het woningtal verdubbelde. Dit was een noodoplossing om de naoorlogse woningnood op korte termijn enigszins te lenigen. Dit betekende dat de architecten de woningen zo moesten ontwerpen dat ze tijdelijk konden functioneren als een benedenwoning en een afzonderlijke woning op de verdieping, die dan na een aantal jaren met een kleine ingreep weer samengevoegd konden worden tot een normale eengezinswoning met drie slaapkamers op de verdieping. De duplexwoningen in Tuindorp Frankendael waren een primeur in Nederland. Volkshuisvestelijk gezien was deze tijdelijke oplossing in de ogen van de vele betrokkenen aantrekkelijker dan het verlagen van de gemiddelde woninginhoud.

Omschrijving

L-vormig WOONBLOK onder plat dak uitgevoerd in systeembouw met een grid van dragende betonstijlen en gevelbeplating in een vast maatsysteem. De verschijningsvorm wordt in hoge mate bepaald door de bouwwijze. De woningbouw van Jeruzalem is namelijk uitgevoerd in systeembouw. Het gegeven grid van de dragende betonstijlen en de oorspronkelijk bijna witte betonnen gevelbeplating

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

vormt een architectonische karakteristiek. Ook de platte daken zijn hierdoor ingegeven omdat het bouwsysteem een lichte dakconstructie vereist. Met name het beeld van de voorgevels laat zien hoe dwingend maar tegelijkertijd ook op een aangename manier logisch het maatsysteem is. De wat eigenwijze schuin omhoog stekende luifels boven de voordeuren vormen eigenlijk de enige uitgesproken architectonische toevoeging aan een ontwerp dat door en door rationeel is. In Jeruzalem koos men voor bouwsysteem Dotremont-Ten Bosch. Over dit van oorsprong Belgisch systeem, "Skalja" genaamd, is weinig bekend. Het bouwsysteem was een van de vele die rond 1947-1948 naar voren werden geschoven om te kunnen profiteren van overheidssubsidies voor niet-traditionele bouwmethoden. Qua opzet en uiterlijk lijkt het systeem Do(u)tremont-Ten Bosch overigens sterk op het door de overheid gepropageerde Airey-systeem. Kenmerkend voor het systeem is dat de constructie bestaat uit regelmatig geplaatste betonnen stijlen en regels afgedekt met betonnen prefab-tegels. De stijlen zijn opgenomen in het binnenspouwblad, waardoor de woningen hun constructieve stijfheid hebben gekregen. De stijlen in de voor- en achtergevels zijn voorzien van uitsparingen, waarin de nokken van de gevelplaten moeten vallen. Daar deze gevelplaten vrij grote afmetingen hebben, was nauwkeurigheid bij het stellen van de stijlen vereist. Voorts omvat het bouwpakket betonbalken voor de verdiepingvloer en een balklaag onder het dak van bimsbeton-kanaalplaten.

De eengezinswoningen waren niet alleen tamelijk groot, maar ze werden ook gekenmerkt door een bijzondere plattegrond die de ruimtelijke beleving aangenaam maakt. Anders dan gebruikelijk in de Nederlandse woningbouw is niet gekozen voor een tweebeukige oplossing met een woonkamer tegen de ene bouwmuur en een gang met een trap waarachter de keuken ligt tegen de andere bouwmuur. De medewerking van Mart Stam heeft geleid tot een meer Duits woningtype, met twee zones gescheiden door een gang parallel aan de buitengevels. Dit biedt de mogelijkheid om de woonkamer over de volle breedte langs de achtergevel te leggen. Door de draaiing van de haken ten opzichte van de noordpijl, die diagonaal over het plangebied ligt, zijn de woonkamers afwisselend zuidoost en zuidwest georiënteerd. Het halletje, met de tamelijk steile trap naar de verdieping, de berging, de keuken en de badkamer liggen aan de andere gevel. De ruimtelijke dispositie van de woning komt ook duidelijk tot uitdrukking in het gevelbeeld. De achtergevels van de stroken worden ritmisch geleed door de robuuste gemetselde schoorstenen die de woningscheidende muren een sterk accent geven. Het gevelbeeld wordt verder bepaald door twee loggia's die boven elkaar tegen de schoorstenen zijn geplaatst en de grotendeels verglaasde houten pui voor de woonkamer en de grote slaapkamer aan de achterzijde. Deze pui is aan een zijde tegen de schoorsteen geplaatst, een haak van betonnen gevelelementen, wat breder aan de bovenzijde en smaller aan de zijde van de loggia's, vormt met de schoorstenen een sprekend kader rond de pui. De gevelvlakken tussen de schoorstenen werden afgesloten door een rank gedetailleerde daklijst. Zo hebben de ontwerpers met eenvoudige elementen en zonder enige decoratie een rustig maar door zijn sterke ritmiek toch boeiend gevelbeeld weten te componeren. De ovale openingen in de op de zon gelegen kopgevels verlevendigen het beeld van de stroken. De gevels met de voordeuren hebben een meer gesloten karakter, met twee deuren en een smal keukenraam op de begane grond en twee wat bredere ramen op de verdieping die opvallend hoog in de gevel zijn geplaatst. De twee deuren dienen tijdelijk als voordeur voor de twee duplexwoningen, na samenvoeging wordt de deur tegen de woningscheidende muur de voordeur en dient de andere deur als toegang tot de berging. De regenpijpen geven aan waar de woningscheidende muren staan.

Waardering

Het L-vormige WOONBLOK is van algemeen belang als toonbeeld van de vroege Wederopbouw vanwege cultuurhistorische waarde, architectuur- en stedenbouwhistorische waarde, ensemblewaarde en stedenbouwkundige waarde. Het is een herkenbaar voorbeeld van naoorlogse geïndustrialiseerde systeembouw. Het experimentele karakter van de stedelijke ruimte van de hofverkaveling wordt versterkt door de architectuur. Het woningbouwcomplex is tevens van belang als voorbeeld van een goede samenwerking tussen de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

ontwerpers.

Hoofdcategorie

Woningen en woningbouwcomplexen

Subcategorie

Appartementengebouw

Functie

Flatgebouw